

Project Metropolitan

Carl-Gunnar Janson

Projekt Metropolitan är en longitudinell undersökning av en årgång stockholmare. Den ställer frågan på vad sätt och i vilken utsträckning, för ungdomar och vuxna, deras sociala situation, utfall och handlingar speglar deras sociala ursprung, egna tidiga resurser och erfarenheter under barndomen. Undersökningen startade 1964.

Ledare för detta projekt är professor Carl-Gunnar Janson.

Projekt Metropolitan började diskuteras 1960 på initiativ av professor Kaare Svalastoga i Köpenhamn och startade 1964. Svalastoga hade i tankarna ett samnordiskt projekt i Helsingfors, Köpenhamn, Oslo och Stockholm. Av olika anledningar kom emellertid detta endast till utförande i Köpenhamn och Stockholm, i Köpenhamn med Svalastoga och senare Erik Högh, i Stockholm med mig som ledare.

Årgången, som har följts från födelsen till 30 eller 32 års ålder, består av de 15 117 pojkar och flickor som föddes år 1953 och som var skrivna i Stockholm den 1 november 1963, 7 719 pojkar och 7 398 flickor. Stockholm avgränsades enligt uppställda kriterier till att omfatta Stockholms stad och 22 (numera 16) förortskommuner med sammanlagt 1 130 000 invånare 1960. Årgångens defini-

tion innebär att den är *retrospektivt* avgränsad upp till tio års ålder och *prospektivt* bestämd därefter. Data däremot är praktiskt taget helt samtida (icke-retrospektiva) för hela den studerade perioden.

Projektets huvudområden

Projektet skulle ha fyra huvudområden: social stratifiering med särskild inriktning på utbildningens roll, avvikande beteende, aktivitet i organisationer och familjebildning. Det skulle också finnas möjlighet till lokala utvidgningar. Tonvikten skulle ligga på de två första områdena. Stor vikt skulle läggas vid datas kvaliteten.

De danska och svenska projekten blev två samordnade men självständiga projekt. Planerna för det samnordiska projektet hade avsett en gemensam årgång av enbart pojkar. I Köpenhamn definierades årgången i enlighet därmed som de 12 270 pojkar som 1953 föddes på Själland (Stockholm beslutade som redan framgått att också flickorna skulle ingå i årgången). I Köpenhamn år 1965 och i Stockholm våren 1966 utfördes en enkätundersökning där årgångsmedlemmarna besvarade en omfattande enkät i skolan (Skolundersök-

Fyra huvudområden: social stratifiering med särskild inriktning på utbildningens roll, avvikande beteende, aktivitet i organisationer och familjebildning

ningen). I denna användes bl a begåvnings-test och attitydskalor hämtade från professor Kjell Härnqvists nationella Individualstatistikprojekt. I Stockholm deltog 6 828 pojkar och 6 648 flickor, Vilket var 90 respektive 92 procent av dem som fortfarande fanns i Stockholm. I båda städerna intervjuades också ett stickprov av mammor 1968 (Familjeundersökningen), i Stockholm 3 650 av ett stickprov på 4 021 mammor. Båda projekten insamlade vidare en mängd data från register.

Insamlade data

I Köpenhamn erhöles till och med 1976 eller 1978 individualuppgifter om bl a utbildning, yrke och sysselsättning, civilstånd, psykisk sjukdom, brott och narkotikabruk. Därefter kom insamlingen att avbrytas, men projektet fick (och har) möjlighet att beställa flerdimensionella tabeller av Statistiska Centralbyrån avseende årgången fram till 1983. I Stockholm insamlades kontinuerligt, med avbrott 1976-79, registerdata gällande perioden 1953-83 fram till utgången av 1985. Under våren 1985 utfördes en försenad post- eller telefonenkät med det stickprov årgångsmedlemmar vilkas mödrar hade intervjuats 1968. Svarsprocenten blev 78 procent. Omfattningen av det svenska *Project Metropolitan*s databank framgår av *figur 1*.

Som klart utsades redan vid Skolundersökningen, var avsikten att följa årgången tills den hade fyllt 30 år. När den tidskrävande datainsamlingen fram till denna ålder var avslutad vid årsskiftet 1985-86, skulle arbete i fortsättningen ägnas åt datavård och bearbetning och analys av det omfattande materialet. Databanken kunde nu avidentifieras, så att projektet inte längre behövde föra ett personregister. För att ge yngre forskare en möjlighet att efter vederbörligt informerat sam-

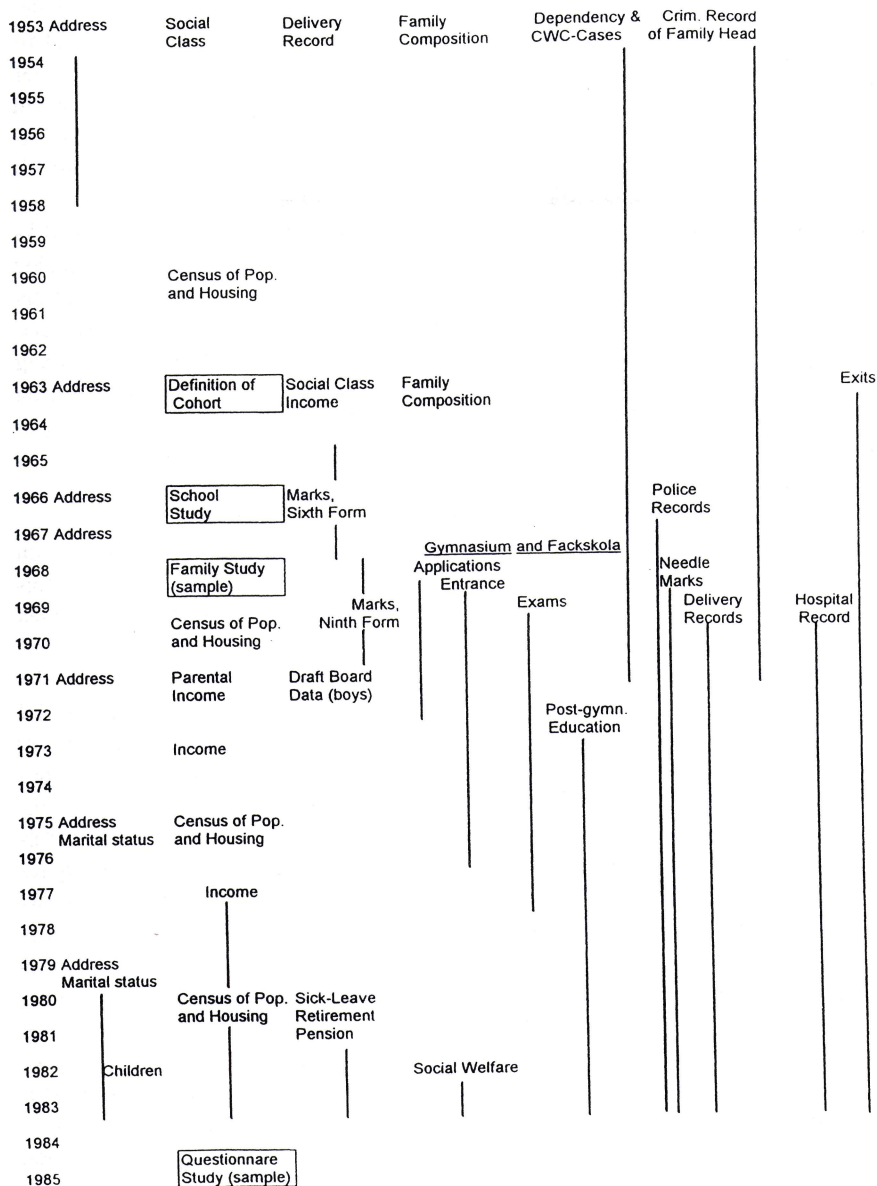
tycke senare eventuellt följa årgången till högre ålder, ville jag vid avidentifieringen deponera ett nyckelband på riksarkivet innehållande årgångsmedlemmarnas löpnummer inom projektet och deras personnummer. Vid tidigare diskussioner hade jag fått uppfattningen att detta skulle vara möjligt. Detta visade sig inte vara fallet. Medan ärendet behandlades av Datainspektionen, uppmärksammades det i massmedia och projektet blev föremål för omfattande, övervägande negativ uppmärksamhet i press och etermedia. Datainspektionen avtog anhållan om deponering av nyckelbandet och först efter expediering av ca 4 000 begärda registerutdrag kunde dataregistret avidentifieras i maj 1986.

Rapporter och redovisningar

Project Metropolitan hade presenterats i en artikel i *Acta Sociologica* 1965. När Skolundersökningen och Familjeundersökningen var kodade på band, började vissa bearbetningar. År 1975 startade vi en serie av *Research Reports*. Under 1975-84 utkom 22 nummer av åtta författare i denna serie, varav tre var projektpresentationer och fyra var kodböcker. Den sista presentationen (nr 21) utgjordes till stor del av summeringar av delresultat. En kodbok för 1985 års enkät utgavs också och sändes till de deltagare som så önskade. Bland övriga rapporter ingick två avhandlingar i sociologi vid Stockholms universitet och en amerikansk sociologiavhandling (av en tysk student vid Rutgers University). Fem av rapporterna publicerades i internationella tidskrifter eller som kapitel i monografier eller utgjorde basen för sådan publicering.

Efter 1986 har projektets basorganisation varit liten: en administrativ assistent och i regel två doktorander, varav en var dataassistent. Däremot har medarbetare knutits till projektet

Figur 1. Project Metropolitan Data Base.

Source: Project Metropolitan Research Report No 40, p 21.

även från andra institutioner, universitet och länder. Under 1986-95 utgavs 47 rapporter av varierande omfång i 22 volymer i rapportserien av 25 författare och medförfattare. Nästan hälften av rapporterna har gett upphov till artiklar eller kapitel. En rapport sammanfattades och diskuterades på Internet. Två rapporter utgör avhandlingar i sociologi. Ett femtontal skrifter utanför rapportserien har publicerats i internationella tidskrifter, den senaste i år. Andra sena publikationer är ett sociologiskt avhandlingskapitel under 1998, två avhandlingar i statistik och en serie tidskriftsartiklar av Sheilagh Hodgins och hennes forskargrupp i Montréal. Projektets data har också använts vid magister- och C-uppsatser i sociologi och kriminologi.

Både före och efter 1986 har en rad ämnesområden behandlats. En del artiklar och kapitel diskuterar metodproblem, men flertalet behandlar utbildning, socialklass, brottslighet och andra former av avvikelse som mental-sjukdomar och drogberoende. Andra representerade områden är socialisation, bidragsberoende, sjukfrånvaro, popularitet, syskonposition, tvillingar och barn med låg födelsevikt. Arbetet inom projektet fortsätter. För närvarande är en monografi under tryckning.

Avslutningsvis bör påpekas att projektets data nu ligger minst femton år tillbaka i tiden. Årgången har hunnit bli medelålders. Resultaten ger alltså en bakgrund till en årgång femtiotalister. De har därför inte aktualitet i den meningen att de kan ge svar på frågor om dem som nu är tonåringar eller unga vuxna i den mån de skiljer sig från föregående generationer. Exempelvis årgångens invandrare kom under arbetskraftsinvandringens tid och skiljer sig klart från nuvarande invandrarungdomar i flera avseenden. De allra flesta

Resultaten ger alltså en bakgrund till en årgång femtiotalister, har inte aktualitet i den meningen att de kan ge svar på frågor om dem som nu är tonåringar eller unga vuxna i den mån de skiljer sig från föregående generationer

kom från andra nordiska länder, mycket få från Latinamerika, Afrika, Mellanöstern eller Asien i övrigt. Ett projekt av föreliggande slag är nog generellt inte särskilt lämpat att belysa aktuella samhällsproblem. Även när data hade aktualitet, var projektets mål att pröva sociologiska problem av mer allmän karaktär. Varje empirisk undersökning som syftar till att finna eller pröva mer eller mindre generella tendenser (en s k *nomotetisk* undersökning) t ex som här om hur den sociala bakgrunden och barndomen delvis formar senare livsfaser, fås ses som en studie av ett stickprov i tid och rum, där man försöker få fram hur mönstret av tendenser gestaltar sig inom den i fallet i fråga givna ramen. Det blir då av stort intresse att jämföra olika sådana fall för att se hur de funna regelmässigheterna eventuellt är funktioner av ramarna. I ett jämförande perspektiv, där man vill se i vad mån utfallen växlar eller förblir desamma när ramarna ändras, får årgången av stockholmska 50-talister inte bara historiskt intresse. Den blir där intressant i sig, nämligen som en av de första välfärdsomgångarna. Man kan här få en bild av sociala skillnader och processer i en i stort sett homogen storstadsbefolkning med relativt små socioekonomiska skillnader, i vilken väsentliga levnadssektorer genom en relativt utbyggd generell välfärd tagits undan från marknadens löne- och pris-mekanismer.